

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Пастуха Ігоря Дмитровича на дисертаційне дослідження Босої Ірини Вадимівни на тему «Адміністративно-правові засади створення належних умов діяльності адвокатури в Україні», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. У рамках реформування та інтеграційних процесів в Україні, сфера надання правничої допомоги також переживає значні зміни. Таке явище проявляється у перерозподілі функцій між правовими інститутами, які відповідають за захист конституційних прав і свобод громадян. Одним з таких інститутів є адвокатура. З огляду на це, законодавці, практики та науковці активно шукають нові підходи до адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності, а також створення необхідних умов для її реалізації з боку держави, адже роль адвокатури у правовому суспільстві є надзвичайно важливою.

Міжнародна спільнота визнає адвокатуру як професійну організацію незалежних правників, що виконують важливу місію — забезпечення права на захист прав та інтересів громадян через надання правової допомоги. Для ефективного виконання цієї місії необхідні ініціативи і відповідні заходи з боку держави, спрямовані на створення умов для нормального функціонування адвокатури. Варто зазначити, що це також підкреслює особливий статус адвоката як особи, що забезпечує надання професійної правової допомоги.

Адвокатура, будучи важливою складовою частиною правосуддя, потребує негайного впровадження реформ, що гарантуватимуть дотримання прав адвокатів з боку державних установ. Однак в умовах воєнного стану в Україні, питання створення сприятливих умов для адвокатської діяльності залишається на стадії обговорення, що підтверджує актуальність цієї теми для дослідження. Таким чином, потреба в удосконаленні теоретичних і практичних аспектів розвитку адвокатури в Україні підтверджує важливість дослідження

адміністративно-правових засад для створення відповідних умов для її діяльності.

Отже, тема дисертаційного дослідження Босої Ірини Вадимівни на тему «Адміністративно-правові засади створення належних умов діяльності адвокатури в Україні» є своєчасною та актуальною для науки адміністративного права.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

При вивченні дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Здобувачкою проведено ґрунтовний аналіз великої кількості доробок вітчизняних і зарубіжних науковців, а також засад як національного, так і міжнародного адміністративного законодавства, що стосуються створення належних умов діяльності адвокатури, що свідчить про теоретичну та практичну значущість обраної тематики дисертаційної роботи.

Окрім того, варто зазначити, що всі розділи дисертаційної роботи побудовані за принципом пропорційності, послідовного та логічного викладу, матеріалу, характеризуються єдністю змісту, в результаті чого авторці вдалося виконати поставлені завдання дослідження та надати науково-обґрунтовані висновки та рекомендації щодо адміністративно-правових засад створення належних умов діяльності адвокатури в Україні.

Основні одержані наукові результати дисертаційної роботи авторкою опубліковано в 10 наукових працях, зокрема: 5 статей опубліковано у наукових періодичних фахових виданнях України з галузі адміністративного права, 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях з правознавства.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про факт обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження в галузі публічного управління та адміністрування, їх цінності для теоретичного і практичного застосування в межах виконаних здобувачкою завдань, а також про те, що дослідження І.В. Босої здійснено на

високому науковому рівні, а представлені наукові публікації висвітлюють положення всіх розділів дисертаційної роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним з перших монографічних досліджень, у якому здійснено комплексний аналіз сутності та змісту адміністративно-правових засад створення належних умов діяльності адвокатури в Україні, а також науково-обґрунтовано основні шляхи розв'язання проблемних питань, які пов'язані з удосконаленням адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики, що базуються на новітніх наукових поглядах і враховують сучасну політичну ситуацію України в умовах військового стану. За результатами проведеного дослідження авторкою сформульовано низку нових концептуальних теоретичних і практичних положень, наукових висновків, узагальнень та рекомендацій, що відповідають меті та новизні дослідження.

Зокрема, в дисертації уперше: обґрунтовано наповнення створення належних умов діяльності адвокатури як сукупність правових та організаційних заходів із формування та організації діяльності адвокатури як інституту професійного захисту й представництва фізичних та юридичних осіб; обґрунтовано наукове трактування адміністративно-правового механізму створення належних умов діяльності адвокатури як одного з дієвих чинників впливу на ефективність адвокатської системи у сфері надання правової допомоги, а також виокремлено його особливості; запропоновано авторське бачення характеристики поняття «гарантії адвокатської діяльності» як елемента правового статусу, яким наділений адвокат як учасник системи органів відправлення правосуддя, що становить визначені або санкціоновані державою на рівні закону способи й умови провадження адвокатської діяльності, що забезпечують повноцінну реалізацію професійних і соціальних завдань інституту адвокатури, гарантують її автономію від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; визначено предмет

правових гарантій адвокатської діяльності, який становлять процесуальні права й обов'язки адвоката, яким кореспондується обов'язок держави забезпечити належні умови діяльності адвоката, а також виокремлено елементи механізму реалізації гарантій адвокатської діяльності.

Окрім вище зазначеного, в дисертації містяться й інші важливі положення, висновки як теоретичного характеру так і, пов'язанні з ними рекомендації щодо практичного застосування, зокрема, це свідчить про цілісність, завершеність та значущість наукової новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Авторкою проаналізовано та використано у дисертаційному дослідженні фундаментальні дослідження як вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері адміністративного права та публічного управління, в яких розглядалися історичні, концептуальні, методологічні, адміністративно-правові засади створення належних умов діяльності адвокатури в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнена судова практика Верховного Суду України й дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, звіти діяльності Комітету захисту прав адвокатів НААУ та Національної асоціації адвокатів України, офіційні інтегровані звіти міжнародних організацій у сфері адвокатури, інтернет-представництва суб'єктів публічної влади, урядового порталу та інших суб'єктів, що залучені до процесу створення належних умов діяльності адвокатури.

Авторкою досягнуто поставленої мети дисертаційного дослідження, яка полягає в тому, щоб визначити правову природу, сутність, зміст й особливості реалізації адміністративно-правових засад створення належних умов діяльності адвокатури в Україні, а також формулювання науково-обґрунтованих рекомендацій та пропозицій з удосконалення законодавства в цій сфері на основі комплексного аналізу чинного законодавства України та практики його застосування, теоретичного осмислення наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Таким чином, все вище зазначене свідчить не лише про логічність та послідовність автора у дослідженні, а й про достатній рівень обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, зроблених авторкою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачкою методології наукового дослідження свідчить використання, обраних з урахуванням поставленої мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, сукупністю загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження (діалектичний, аналіз та синтез, системний підхід, системний аналіз, системно-структурний, структурно-функціональний, класифікації та групування, логіко-семантичний, морфологічного аналізу, документальний аналіз, формально-юридичний, формально-логічний, прогнозування та моделювання).

Завдяки такій широкій методологічній базі, поставленні авторкою, мета та завдання виконанні на високому рівні, що підтверджує оволодіння методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертанткою в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та успішно використовуються у практичній (адвокатській) діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності.

Варто відмітити, що результати дослідження успішно впроваджено у:

– правозастосовній сфері – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів забезпечення створення належних умов діяльності адвокатури;

– освітньому процесі – положення та висновки дисертації використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адвокатура і нотаріат», «Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративна реформа в Україні», а також можуть бути використані під час розроблення навчальних посібників, підручників та їх розділів, лекцій і методичних рекомендацій для студентів закладів вищої освіти.

Про що підтверджують акти впровадження, які є додатками до даної дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження І.В. Босої має чітку і логічно побудовану структуру, визначену вимогами, що передбачені в положеннях Міністерства освіти і науки України та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінка, з яких 205 сторінок – основний текст, 33 сторінки – список використаних джерел (293 найменування) та додатків.

В анотації викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані автором, напрямки удосконалення адміністративно-правових засад створення належних умов діяльності адвокатури в Україні, що містяться в дисертаційному дослідженні. Анотація викладена українською та англійською мовою.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження та поставлено наукові завдання. Охарактеризовано методи дослідження з зазначення підрозділів, в яких авторка їх використовувала. Викладено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та зазначено дані щодо проходження основними теоретичними положеннями та практичними результатами апробації.

У першому розділі «Загальна характеристика створення належних умов діяльності адвокатури» здобувачкою висвітлено поняття та види публічних правовідносин зі створення належних умов діяльності адвокатури як об'єкт

адміністративно-правового регулювання; визначено місце адвокатури в системі суб'єктів публічної влади та її правовий статус; викладено правові засади організації здійснення адвокатської діяльності та місце серед них адміністративного законодавства.

У другому розділі «Адміністративно-правовий механізм створення належних умов діяльності адвокатури» дисертанткою розкрито поняття та сутність адміністративно-правового механізму створення належних умов діяльності адвокатури; охарактеризовано суб'єктів забезпечення створення належних умов діяльності адвокатури; визначено адміністративні процедури створення належних умов діяльності адвокатури.

У третьому розділі «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання створення належних умов діяльності адвоката з боку державних інституцій» здобувачкою окреслено сучасне бачення щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності. Проаналізовано зарубіжний досвід організації та функціонування органів адвокатури. Окреслено напрями адміністративно-правового регулювання створення належних умов діяльності адвоката з боку державних інституцій.

В підсумку кожного розділу та всієї дисертаційної роботи, дисертантка наводить висновки, які відповідають змісту проведеного наукового пошуку кожного розділу та дослідження загалом, які свідчать про пропорційне виконання поставлених наукових завдань та як результат – досягнення авторкою поставленої мети дослідження.

При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо науково аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути рекомендовані до застосування на практиці.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертаційного дослідження І.В. Босої на тему «Адміністративно-правові засади створення належних умов діяльності адвокатури в Україні» є достатньо обґрунтованими і виваженими, а тому можуть використовуватись у нормотворчій діяльності, в подальших наукових

пошуках, освітньому процесі у вищих навчальних закладах, а також при підготовці наукових публікацій та монографічних досліджень у сфері створення належних умов діяльності адвокатури в Україні.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи одержані І.В. Босою результати здійсненого нею дослідження, а також особливо підкреслюючи їх наукову та практичну цінність для науки адміністративного права, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання.

По-перше, у першому розділі доречним було б розкрити які основні виклики та проблеми постають перед адвокатурою в Україні у сучасних умовах, зокрема в умовах воєнного стану. Натомість це питання залишилося поза увагою здобувачки.

По-друге, поза межами дослідження залишились питання форм і напрямків взаємодії адвокатури з іншими суб'єктами владних повноважень, зокрема судами та правоохоронними органами. Дослідження цих аспектів наразі має важливе практичне значення і значно посилює б практичну спрямованість роботи.

По-третє, не достатньо репрезентативною видається емпірична база дослідження. Висновки, узагальнення та рекомендації автора мали б більшу ступінь обґрунтованості, якби були підкріплені результатами власного анкетування чи опитування адвокатів.

Втім, висловлені зауваження та побажання носять дискусійний характер і загалом не знижують високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленої до захисту дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць І.В. Босою фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація І.В. Босої є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Босої Ірини Вадимівни на тему «Адміністративно-правові засади створення належних умов діяльності адвокатури в Україні» є завершеною, повністю самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її авторка Боса Ірина Вадимівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Рецензент –
завідувач кафедри адміністративного права та процесу
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Ігор ПАСТУХ
Завідувач кафедри

організація і менеджмент
ВІДДІЛЕННЯ РОБОТ № 43
ПОСТІЙНИМ СКЛАДОМ ВІДДІЛУ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

